

Жак-Ален Милер

„Всеки е луд“

Световна асоциация по психоанализа (САП), 2024

Посвещавам тази лекция на Анжелина Харари, която, като председател, в продължение на четири години направляваше живота на Световната асоциация по психоанализа (САП) понякога с твърда ръка, понякога с нежна, но винаги в целта.

На мен се пада задачата да задавам темите на конгресите на САП* – Защо е така? Навикът се е закрепил, превърнал се е в традиция – опасност! Това невинаги ще бъде така. Но засега, предполагам, това време още не е дошло. Така че продължавам. Нашият следващ конгрес ще бъде озаглавен: „Всеки е луд“[\[1\]](#)

Контекст

Също като заглавието на този конгрес „Жената не съществува“ – „Всеки е луд“ е афоризъм на Лакан. Улових го в един кратък текст, който Лакан беше написал по моя молба. По това време ставаше дума да се защити катедрата по психоанализа във Венсан, чието съществуване в рамките на университета Париж VIII беше под заплаха. Той продължава да бъде заплашен всяка година – по конюнктурни причини, но също и по структурна причина. Тъй като действително, както Лакан пише, *психоанализата не е материя за преподаване*[\[2\]](#). Това е заради опозицията, за която казвам, че е структурна, между аналитичния дискурс и дискурса на университета, между знанието, винаги предполагаемо в практиката на психоанализата и излагането на знание, което властва в дискурса на университета. Няма да развивам тази опозиция, която ни е добре известна.

Извадих този афоризъм от няколко реда, написани от Лакан във време, за което може да кажем, че е от отвъдното, тъй като се ситира след семинара, озаглавен от него „Моментът да се заключи“ [„Le moment de conclure“]. Всичко, което Лакан е написал или казал след този семинар, се ползва със специалния статут на в-последствието [l’après-coup] на завършеното цяло на неговото учение – използвам тази дума, която той също използва, преди да я отхвърли. Това придава на тези фрагментарни бележки стойност на завещание. *Всеки е луд*, Лакан го формулира само веднъж в текст, публикуван в поверителното тогава списание *Ornicar?*. Понеже аз го посочих, коментирах го, повтарях го, този афоризъм навлезе в нашия общ език, този на САП, както и в това, което може да наречем наша *докса*. Дори се превърна в нещо като лозунг.

В контекста на своето време това се разбираше по начин, който отговаря на съвременните предразсъдъци, а именно демократичното искане за фундаментално равенство между гражданите, налагащо се над традиционната йерархия, деконструиращо тази йерархия, която управляваше връзката между лекувания и неговия пациент. Казвам това без носталгия, доколкото Лакан беше изпреварил съвременната идеология за универсалното равенство между говорещите същества, подчертавайки братството, което според него трябва да свързва терапевта и неговия пациент. „Освободеният“ човек на модерното общество, казва той, трябва да го приемем и, цитирам – „да разчистим наново пътя към неговия смисъл в едно дискретно братство, спрямо което ние сме винаги твърде неравни“.[3]

Депатологизация

Ако става дума за братство, то отдавна е престанало да бъде дискретно и вместо това се изисква с всички сили говорещите същества да са напълно и изцяло равни.

При тези обстоятелства не бива да се учудваме, че това изискване за равенство води до програмираното изчезване на клиниката. Всички клинични разновидности прогресивно биват премахвани от големия клиничен каталог, вече разрушен и принизен от всяко следващо издание на DSM. И това във време, когато всички индивиди, засегнати от психично разстройство, увреждане или нещо, което преди беше считано за абнормност, се обединяват заедно и формират групи. Тези законно създадени и регистрирани групи често се конституират като групи за натиск – до аутистите, до чуващите гласове и т.н. Всичко насочва към това, че клиниката скоро ще се превърне в нещо от миналото. От нас зависи да приведем нашата практика в съзвучие с новата ера без носталгия, без горчивина, без нотка на отмъщение.

В такъв контекст лаканианският афоризъм може да бъде интерпретиран само като приемане и утвърждаване на термин, който сега е често срещан (чухме го да отеква повече от веднъж по време на този конгрес): *депатологизация*. Няма да има повече патологии, ще има, вече има, вместо това, свободно избрани стилове на живот – свобода, която е неотменна, защото е на пълноправни субекти. Ако ми позволите да го поставя по този начин – *le droit l'emporte sur le tordu* – правото надделява над изкривеното.[4]

Фройд говори за заместването на принципа на удоволствието от принципа на реалността. Свидетели сме как юридическият принцип заменя клиничния, считан за част от господството, което от сега нататък ще бъде заклеявано в демократичните системи. Последниците вече се усещат. Ще дам само един скорошен пример – законът, който мина тази година във френския парламент, постулира, че всяко въздържане, неохота или модулиране на искането на субект – пълноправен субект – за промяна на пола [transition de genre], както се нарича, от сега нататък ще бъде считано за нарушение. Беше необходима намесата на Школата на фройдистката кауза, за да могат Националното събрание и Сенатът да ратифицират две поправки, установяващи изключение за терапевтите, при условие че техните забележки показват благоразумие, подканват към размисъл и не противоречат на доброжелателността и уважението, които се изискват към това, което нарекох свободен избор на начин на живот. Един френски политик дори предложи промяната на пола да бъде добавена към френската конституция и призната като фундаментално човешко право, пренебрегвано досега.

При тези условия афоризмът на Лакан, формулиран през 1978 г., се разбира като напълно съответстващ на *Zeitgeist*, на духа на времето. Въпреки това в този дух щеше да е по-добре да се каже: *Всеки е нормален*.

Двоен парадокс

Изречението *Tout le monde est fou* (*Всеки е луд*), което в текста на Лакан се допълва от *c'est-à-dire délirant* (тоест *налуден*), не е лишено от своеобразно скърцане. Приписването на лудост и налудност все още е клиничен въпрос. То изглежда потвърждава края на клиниката, но с термини, които принадлежат на клиниката. Но това не е единственият парадокс, въведен от този афоризъм. Наистина кой е този, който казва, че *всеки е луд*? Той може да е само луд. Значи това, което казва, е налудност. Като универсално то е точен дубликат на казаното от Епименид – изказано в единствено число от един Аз – а именно, „Аз лъжа“. Този двоен парадокс ни води към подозрението, че в афоризма, за който става въпрос, има нещо повече и вероятно нещо различно от утвърждаването на така наречената *депатологизация*.

Признавам, че разпространявайки този афоризъм, изваждайки го от писмения му контекст, издигайки или принизявайки го до нивото на лозунг – колко ефективно! – несъмнено съм насърчил едно недоразумение, което трябва да бъде поправено, когато го превърнем в тема на следващия ни конгрес. Нищо не би могло да бъде по-просто: всичко, което трябва да направя, е да го върна в контекста на краткото писание, от което го извадих – което и ще направя в неизбежно съкратената форма, изисквана от функцията ми да направя заключение, която определя задължението ми тук.

Диалектика за клиниката

Преди да се ангажирам в тази работа по реконтекстуализация ще посоча в кратко отклонение как *клиниката може да бъде спасена* независимо от която и да е депатологизация. Би било достатъчно да се обърнем към диалектиката на монсеньор Дюпанлуп, създадена, за да успокои плама на онези в Църквата, които се бунтуваха срещу забраните относно прогреса, либерализма и съвременната цивилизация, артикулирани в силабуса на папа Пий IX.

Ловкият епископ, говорител на либералното течение, процедира чрез разграничаването на две нива: онова, което нарича теза, в което принципът е утвърден като абсолютен; и след това, под него, той вписва хипотезата (в смисъла на това, което е под тезата), където тържествува относителното. Принципът, въпреки че е абсолютен на своето ниво, оставя отворено пространство за модуляции, несъмнено подчинени, но в които се отчитат обстоятелствата за това, което е подходящо и това, което не е, необходимостта от оперативност и т.н. По този начин абсолютното и относителното, далеч от това да си противоречат, могат да съжителстват заедно като добри съседни, ако е установена йерархия между двата термина.

Ако си послужим с тази диалектика, тезата като абсолютна би била изчезването на всякаква патология и пост-клиничния егалитаризъм. Въпреки това, в обществен интерес и за да избегнем безпорядък, дори разрухата, до която сляпото прилагане на абсолютния принцип неизбежно би довело, ще запазим отличителните черти на клиниката на подчиненото ниво на хипотезата. Бих искал да отбележа, че това ще помири гледната точка на моите колеги Доминик Лоран и Франсоа Лъогил с моята – за мен теза, за тях хипотеза.^[5]

Това, което не може да бъде преподадено

След това отклонение, моята първа забележка или ректификация ще бъде възможно най-простата: Ще се ограничи до това да взема предвид изречението, което следва непосредствено: *Всеки е луд, тоест налуден*. Изречението е следното: „Това наистина се демонстрира в първата стъпка към преподаването“.^[6] Тук няма депатологизация, а по-скоро понижаване, упадък и защо не деконструкция на това, което е преподаването. Това може да изглежда изненадващо от субект,

който дълго е заемал позицията на учител и който сам говори за своето учение.

Всъщност какво според Лакан – последният Лакан, отвъд-Лакан – се доказва по този начин, ако не това, че да преподаваш е лудост, че преподаването е налудност? Така афоризмът, за който става въпрос, е част от една ожесточена критика на функцията на преподаване. Тази ожесточена и, бих добавил, напълно клинична критика, поставя рамка на афоризма: *Всеки е луд. Ако прочетем отново това, което го предхожда в текста, ще видим, че от самото начало това е критика не на клиниката, а на всяко преподаване. От сега нататък лозунгът трябва да се разбира като: Трябва да бъдеш луд, за да преподаваш, всеки, който преподава, е налуден.* На пръв прочит това, с което е ангажиран Лакан, изглежда е структурата на всяко преподаване.

Странен начин да защитиш катедрата по психоанализа – която Лакан окуражаваше и винаги подкрепяше нейното съществуване – като омаловажиш преподаването, и по-специално преподаването на психоанализа, пишейки, че аналитичният дискурс не може да бъде преподаван. И защо не? Какви са предполагаемите причини на Лакан да атакува функцията на преподаването по този начин?

На първо място, за разлика от останалите три дискурса, които той конструира, аналитичният дискурс *не преподава нищо, защото*, както Лакан заявява, *той изключва доминацията*. Това не е дискурсът на господаря, който по правило е дискурсът на доминацията, защото е изграден на базата на неоспоримостта на едно означаващо-господар. Дискурсът на господаря учи какво е знание, тоест знанието винаги е робът на едно означаващо-господар – това не е опровергано от условията на раждането на университета, което може да се ситуира приблизително по времето на Карл Велики. Нито пък е дискурсът на университета, който на доминиращото място поставя знанието, което позволява и дори изисква преподаване. Дискурсът на университета е *парекселанс* дискурсът на преподаването. И накрая, дискурсът на хистерика превръща субекта в господар на господаря; той доминира доминиращия и докато го прави, го кара да произвежда знание. Това не е знанието-роб на господаря и още по-малко знанието-господар. Това е дискурсът, който тласка към изобретяването на знание толкова много, че Лакан подчертава структурното сходство между дискурса на хистерика и този на науката.

Психоаналитичният дискурс също включва мястото на доминация, което е локализирано горе вляво в схемите на Лакан, за тези, които са запознати с тях. Това място обаче е заето от елемент, който не е предназначен да доминира, да командва или подчинява, а по-скоро да причинява желание: това, което Лакан нарича *обекта малко а*. Обектът малко а, причина за желанието, казвам аз, въпреки че тъкмо желанието не позволява да бъде доминирано, устойчиво е на каквато и да е заповед, осуетява я и си играе с нея. Къде е знанието в този дискурс? То е в позицията на това да бъде винаги предполагаемо – а не експлицитно, – за разлика от академичния дискурс. Бидейки винаги само предполагаемо [supposé], именно като под-положено [sous-posé] то подкрепя инстанцията на причината за желанието, на която аналитикът е подобие. Тук няма преподаване, което не пречи понякога да е възможно да се поучим, но това е знание без стойност на преподаване, без ред, без кохерентност и система – едно знание, базирано на случайни срещи, без закон. Затова аналитичният дискурс не доминира. И по-конкретно, той не доминира своя субект – разберайте го, както искате.

Втората причина, която Лакан посочва, за да отрече способността на аналитичния дискурс да бъде предмет на преподаване, е, че в него *няма нищо универсално*. Въсъщност той в никакъв случай не е за всеки. Той е, ако мога така да кажа, само за един, само за Единия-съвсем-сам. Само за него тълкуването може да породи знание, което изчезва в момента, в който се опитате да го направите

универсално, в момента, в който заявите, че то е валидно за всички. Опитайте се да обясните на широка аудитория сензационния ефект на дадено тълкуване: единственото, което ще се разкрие е неговият банален или дори спорен характер.

Ще въведа една модулация тук. Лакан не казва, че психоанализата не може да бъде предмет на преподаване, а аналитичният дискурс, т.е., грубо казано, практиката на психоанализата. Освен това съществуват теориите по психоанализа, нейната история, както и дебатите, които е възпламенила и които са записани. Имайки предвид това разделение между практиката и теорията на психоанализата, няма причина за отричане на катедрата по психоанализа или на присъствието на психоанализа в университета. Напротив, има ограничение, което отваря и освобождава място за едно поле: практиката на психоанализата не се преподава; в най-добрия случай тя се супервизира, всеки път като отделен случай, който не може да бъде пренесен в универсалното, но който може да бъде издигнат, когато го позволява, до значимостта на парадигма.

Затова това е предупреждение от страна на Лакан към неговите ученици. Трябва да знаете и да накарате да се знае, че нищо от това, което се преподава за психоанализата в университета, няма да ви позволи да избегнете психоанализата. Ще трябва, както се вижда във встъпителните думи на *Écrits*, да *дадете нещо от себе си* [7], да платите лична цена и то като нещо съвсем различно от студент, а именно като анализант.

От невъзможното към необходимото

Ще структурирам останалата част от заключителната си реч, която е по-скоро встъпителна, като се придържам към този текст на Лакан и най-вече към изречението, което поставих на корицата на тези кратки текстове, събрани в поредицата, озаглавена *Парадокси*. [8] Именно с третия от парадоксите на този текст започва втория параграф: *Как се преподава онова, което не може да бъде преподадено?*

Това не е първият път, когато Лакан трансформира невъзможното в реално. Нека да кажем, че той минава от невъзможното към необходимото. Как е възможно да се преподава онова, което не може да бъде преподадено? Наистина, ако е невъзможно да бъде преподадено, то все пак е необходимо. На първо място, трябва да правим разграничение между преподаване и преподаване, с други думи, ако използваме термина на Бертран Ръсел, да *разслоим* двата термина. Има преподаване от страната на невъзможното и преподаване от страната на необходимото. Преминаването от едното към другото със сигурност е проблематично.

Този пасаж не е за всеки. Лакан загатва, че фразата не засяга *всички*, а само *един*, именно Фройд. Защото изречението, което следва, го призовава: *Ето с какво се е заел Фройд*. Тук има една привилегия: Фройд е първият и дълго време е бил отговорен да преподава онова, което не се преподава – практиката на психоанализата. И го прави като плаща лична цена. В *Traumdeutung* той споделя много от своите сънища и никога не се колебае да черпи примери от своите несъзнавани образувания в името на напредъка на психоанализата. Но това, което важи за Фройд, не важи за всеки.

Но бих казал, че това важи също и за Лакан. Едва ли е възможно той да не е мислил за себе си. Въпреки това не го казва. Може би това е единственият случай, в който проявява скромност, тъй като това не е нещо, към което има склонност. Имайки предвид, че Лакан е реформатор на аналитичната практика, със сигурност това важи също и за него, въпреки че той се защитава в това отношение, като казва, че характеристиките, които отличават неговата практика, са валидни само за него. Да му подражаваме, или не, е отговорност на всеки. Въпреки това, в един случай, той

направи доктрина за променливата продължителност на сесията, но не и за нейната краткост. Тук има още много какво да се каже, което няма да направя сега, за да не пропусна следващото изречение, което съдържа нашия афоризъм.

„Всичко е само сън“

Ето го: *Фройд смята, че всичко е само сън и че всеки (ако може да се използва такъв израз) – наистина, това е универсално, противно на това, което твърди по-рано – всеки е луд, т.е. налуден.* Тезите, концентрирани в това изречение, засягат едновременно сънищата, лудостта и налудността. Те трябва да бъдат разгърнати. Трябва да се отбележи, че Лакан ги приписва на Фройд. Така че ще започна на първо място от трудовете на Фройд, за да хвърля светлина върху това изречение, в което са заложили цялата метапсихология и цялата клиника.

Отбележете, че при Лакан не само сесиите са кратки, изключително кратки. Неговите писания са винаги под напрежение, непрекъснато променящо се напрежение – понякога той говори заобиколно, асоциира и се отклонява от пътя, понякога неговият дискурс внезапно се затяга и изстрелва безпощадна, мълниеносна стрела. Това е случаят с това изречение – като се изключи, че в този кратък текст всичко е постно, оголено, редуцирано до кокал.

Нека да започнем с предложението „всичко е само сън“. Спираш дъха израз. Човек се чуди дали именно Лакан го е написал, имайки предвид, че в един Семинар той се позовава на известното заглавие на пиесата на Калдерон „Животът е сън“, за да отрече тезата, която тя прокарва и да я отхвърли що се отнася до аналитичния дискурс. Ако всичко е само сън, какво да кажем за реалното? Трябва ли да стигнем до изказа: нищо не е реално (реално в смисъла на Лакан)? Може ли реалното да е само една илюзия, фикция или дори налудност? В края на краищата, защо не?

Тук идват наум думите на Лакан, които винаги са били смятани за енигматични. В първия урок на Семинара *Синтомът* Лакан посочва хомогенността на въображаемото и реалното, която според него се основава на бинарната структура на числото, преди да се позове на теорията на Кантор, която впрочем може да бъде открита в продължението на текста, чието съдържание внимателно анализирам. Това определено е хомогенно с казаното под формата на „всичко е само сън“. Хомогенността въображаемо-реално се допълва от пояснението, че „символът добавя [слой] върху въображаемото“. [9] От гледна точка на математиката, която той споменава, и по-специално на теорията за множествата, всичко се случва сякаш реалното, както и символното се резорбират във въображаемото.

Не е ли това, което е необходимо, за да се обоснове твърдението, че „всичко е само сън“? Надмощието на въображаемото е наистина условието *sine qua non*, за да се каже, че „всичко е само сън“. Лакан започва това, което действително трябва да наречем неговото учение, чрез поставяне на акцент върху преобладаването на въображаемото, например в „Стадият на огледалото...“. Не е ли отново въображаемото, което Лакан ще поддържа в края на траекторията на своя дискурс? Това не би било неудовлетворително за умовете, които обичат дискурса в края да се завръща към своята начална точка. Въпреки това ще оставя тази тема висяща, използвайки въпросителен стил и условно наклонение.

Изобретяване на реалното

Следвайки тази нишка, откриваме втори коментар на Лакан в деветата лекция от същия Семинар. Той самият отбелязва, че поема различен курс от този на Фройд. Всъщност той казва: „инстанцията на знанието, която Фройд (...) възобновява, под формата на несъзнаваното, съвсем не предполага

непременно реалното, с което аз си служа“ [10]. От тези думи взимам това, че според Лакан теорията на Фройд за несъзнаваното не предполага реалното и че тя би могла да се поддържа без реалното.

Реалното, което оперира в аналитичния дискурс, е негово изобретение, то е, както Лакан казва, неговата реакция на Фройдовата артикулация на несъзнаваното: той реагира на нея чрез изобретяването на реалното. Лакан стига дотам, че свежда реалното до това да бъде само неговият „симптоматичен отговор“ на Фройдовото несъзнавано. [11] Това е да отнемеш от това понятие всяка претенция за универсалност, да го редуцираш до симптома на единия-съвсем-сам. Много може да се каже тук, но продължавам да се придържам към това да съм кратък.

Нека да се върнем към идеята, че теоретичната концепция на Фройд не предполага реалното. Да, без съмнение, но той артикулира факта, че нещо оперира, позволявайки на субекта да разграничава, да кажем, без да навлизаме в подробности, сънища и халюцинации от една страна, и реалността, от друга.

Замяна без отмяна

Позицията на Фройд варира значително по отношение на статута на този апарат, този механизъм, който той нарече *Realitätsprüfung*, проверка на реалността, както се превежда. Да се твърди, както прави Лакан, че *всичко е само сън* означава да не се зачита проверката на реалността, да се ампутира от теорията на Фройд термин, който независимо от всичко изглежда съществен за нея и е считан за такъв от психоаналитиците.

Що за дързост е да не се зачита за нищо проверката на реалността и, още повече, да се приписва на Фройд! Въпреки това теорията на Фройд не е толкова неясна, че да не можем да разграничим в продължението на неговите трудове това, което запазваме, и това, което изключваме по този въпрос. Има място за избор в работата на Фройд – която не е френската градина, засадена от Лакан, а по-скоро джунгла. Лакан избира да подчертае във Фройд това, което релативизира или дори прави илюзорно самото понятие за проверка на реалността. Това е вълнуващ въпрос за един аналитик, но тук мога да го разгледам само накратко.

Ето защо веднага се насочвам към краткия и забележителен текст на Фройд от 1911 г., озаглавен *Формулировки върху двата принципа на психичната дейност*, оставяйки настрана два текста, които го предхождат – първият в *Проект за научна психология* от 1895 г., вторият в известната VII глава от *Traumdeutung*. Ще оставя също настрана текста, написан три години по-късно за метапсихологията на сънищата, където той заявява, вярвам за първи път, както възхитителният преводач на трудовете на Фройд Джеймс Страчи посочва, че Аз-ът е седалището на проверката на реалността. (Той също отбелязва това в своя текст за *Verneinung*). Фройд въвежда термина *проверка на реалността* за първи път във „Формулировки върху двата принципа...“, но то е само за да отбележи веднага, че несъзнаваните процеси не се интересуват от проверката на реалността и че те са неподатливи на нейното действие.

На първо място текстът има за цел да артикулира връзката между принципа на удоволствието и принципа на реалността. Фокусираме се върху тезата на Фройд, че решаващото събитие в психичното развитие е *Einsetzung*, установяването на принципа на реалността, което би представлявало прогрес от най-голяма важност: принципът на реалността замества това, което е било приятно, търсено под господството на принципа на удоволствието, а именно *Lustgewinn*, печалба от удоволствието, принадлежно-наслаждение. Тук имаме удовлетворението да преоткрием в психоанализата една от най-традиционните схеми, според

която порастването, достигането до зрялост, предполага отказа от удоволствие с цел изправяне пред суровата реалност. Без повече смях!

Въпреки това, както беше отбелязано по-рано, несъзнаваното не знае нищо за проверката на реалността.

Един съществен коментар е добавен от Фройд към това и той внася нюанс и дори противоречи на идеята за чистото и просто заместване на първия принцип с втория. Самият Фройд уточнява твърдението си: би било грешно да мислим, че заместването на принципа на удоволствието с принципа на реалността предполага сваляне, отнемане или отменяне (*Absetzung*). *В действителност* – и това е начинът, по който превеждам думата *Wirklichkeit* – Фройд казва, че, *напротив, замяната на принципа на удоволствието с принципа на реалността не означава отменяне на принципа на удоволствието, а само неговото подсигуриране.*[12]

С други думи, и за да пародираме един известен цитат от Клаузевиц, заместването позволява преследването на принципа на удоволствието с други средства, а именно с тези на принципа на реалността. Това, което трябва да се получи чрез принципа на удоволствие, а после чрез принципа на реалността, винаги е *Lustgewinn*, според термина, използван понякога от Фройд и който ние ще преведем с термина на Лакан: *принадено-наслаждение*. И това се оказва, ако използваме думите на Лакан този път, *невъзможно за отхвърляне [impossible à négativer]* от принципа на реалността.

Сън и лудост

Накратко, да кажем, че ако изберем да предпочетем тази гледна точка, а не тази на т.нар. проверка на реалността, ние доказваме, че състоянието на сънуващия е неразруσιμο, че събуждането е само илюзия. Да се събудиш означава да продължиш да сънуваш с отворени очи. В този смисъл наистина *всичко е само сън*. За Фройд налудността принадлежи към същата категория психични феномени като съня. Това се казва в предговора към първото издание на *Traumdeutung*: „...психологическите изследвания разкриха съня като първото звено от една поредица абнормни психични образувания като хистеричната фобия, натрапливостите и налудностите...“[13]. Би било важно да знаем защо той поставя хистеричните фобии и обсесиите в същата глава, но аз все още не съм го обмислил.

Освен това, в главата от *Traumdeutung*, озаглавена „Връзки между сънуването и душевните болести“, Фройд разглежда сънищата и лудостта на равни начала. Виждаме го да цитира философи в подкрепа на своята теза – както знаете, той няма навик да прави така. Би било интересно да изброим появата на философи в неговия текст, което е изключително рядко. Е, тук той цитира Кант: *Лудият сънува най-вече* – което всъщност е фройдистка теза – и след това Шопенхауер, който *нарича съня кратка лудост, а лудостта – дълъг сън.*[14]

Необходимо ли е да се прави строго разграничение между сънищата като универсално явление и лудостта, която засяга само някои? Здравият разум би ни накарал да правим разлика между тях, а не да ги поставяме в една и съща категория. И все пак отличителна черта на психоанализата е да вижда между двете само разлики в качеството, но не и разлики в природата, ако заимстваме приблизително ориентацията на Клерамбо, спомената вчера от Ф. Лъогил. Ролята на психоанализата е да постави тези феномени в континуитет, докато ролята на пазителите на общата реалност е да ги разграничават и да прокарат непреодолима граница между нормалното и патологичното.

Въпреки че трябваше да се примиря с моментите на преминаване направо, за да избегна

ненужното удължаване на тази заключителна реч, смятам, че предложих ясна насока за работата, която след две години ще бъде представена на следващия ни конгрес.

Превод от английски език: *Валентина Милчева*

Редакция: *Десислава Иванова и Биляна Мечкунова*

Редакция от френски език: *Теодора Павлова-Кюлар*

* Презентация на темата на следващия конгрес на САП, който ще се проведе в Париж, 2024 г. Това беше заключителната реч от Големия международен онлайн разговор на САП – „Жената не съществува“ в Maison de la Mutualité и чрез видеоконференция. Версия, създадена от Pascale Fari и Ève Miller-Rose с Romain Aubé и Hervé Damase, също с приноса на Ariane Ducharme, Jean-Claude Encalado, Nathalie Georges & Cécile Wojnarowski. Текстът не е редактиран от автора и е публикуван с неговото разрешение.

[1] Lacan, J., « Lacan pour Vincennes ! », *Ornicar ?*, no 17/18, printemps 1979, p. 278. [Lacan J., “There Are Four Discourses”, *Culture/Clinic*, no. 1 (2013), p. 3.]

[2] *Ibid.*

[3] Лакан, Ж., „Агресивността в психоанализата“, *Écrits*, Избрано, И. К. „Колибри“, София 2023, стр. 99.

[4] Тази формула, която акцентира мястото на „правото“ в нашата епоха, обръща онази, която Ж.-А. Милер предложи, за да конкретизира ориентацията, очертана от Лакан в *Синтомът*: “*le tordu l’emporte sur le droit*”, Милер Ж. А, “Notice de fil en aiguille”, in Lacan J., *Le Séminaire, livre XXIII, Le Sinthome*, Paris, Seuil, 2005, p. 209. [В публикувания английски превод на семинара тази формулировка е преведена като “the bent takes precedence over straightness” (виж J.-A. Miller “A Note Threaded Stitch by Stitch”, *The Sinthome: The Seminar of Jacques Lacan, Book XXIII*, trans. A. R. Price, Cambridge, Polity, 2005, p. 185). В оригиналния си контекст изразът на Милер препраща към местата в семинара, в които Лакан говори за изкривяването на безкрайна права линия в пространството. В британския английски „bent“ може да означава това, което се отклонява от закона, а също и това, което се отклонява от „правата“. В настоящия контекст обаче, Милер използва идиоматична употреба на думата ‘tordu’ на френски, за да насочи към лудостта, която отделя човек от нормата, т.е. „изкривен“ или „извъртян“, като последното изглежда най-добре илюстрира топологията в топологията на възлите. – бел.прев. от френски на английски език]

[5] Cf. Laurent D., “*Le pousse-à-la-femme: de la structure à la logique*” & Leguil F., “*L’érotomanie dépatologisée*”, текстове, представени по време на Големия международен разговор , публикувани в *La Cause du désir*, no 112, novembre 2022, p. 88-94 & 82-87.

[6] *Op. cit.*

[7] Лакан, Ж., „Встъпителни думи към този сборник“, *Écrits*, Избрано, И.К. „Колибри“, София 2023, с. 9.

[8] [бел.прев. от френски на английски език – Милер тук реферира към кратки интервенции на

Лакан, събрани заедно в поредица от индивидуални джобни томове, със заглавието: *Paradoxes de Lacan*. Тези текстове са преведени в по-голямата си част на английски, но без да са официално в поредица. Този, който се отнася в най-голяма степен до бележките на Милер тук, е *My Teaching*, London, Verso, 2008.]

[9] Lacan, J., *The Sinthome, The Seminar of Jacques Lacan, Book XXIII*, op. cit. p. 18.

[10] Cf. *ibid*, p. 132.

[11] *Ibid*.

[12] Фройд, З., „Формулировки върху двата принципа на психичната дейност”, *Психология на несъзнаваното*, София: 2014, И.К. Колибри, с. 29.

[13] Фройд, З., *Тълкуване на сънищата*, София: 2020, И.К. „Колибри”, с. 29.

[14] Пак там, с. 117.

